

Elemente de sintaxă a frazei în limba română vorbită din Ucraina

Felicia VRÂNCEANU

Universitatea Națională „Yurii Fedkovici”, Cernăuți, Ucraina

Abstract: The paper considers one of the controversial issues of grammar Romanian: syntactic discontinuity. This has gone quite recently the attention of researchers by offering a series of solutions to the problems generated by each specific syntax structures characteristic of oral variant of Romanian. They analyzed a series of texts that reflect the specific Romanian language spoken in Ukraine.

Keywords: *discontinuity, communicational strategy, anacoluthon, incidence, subordination.*

Problema „calității” pe care o are (sau ar trebui să o aibă) o limbă a generat discuții numeroase, cei care au teoretizat acest concept considerând că „limba de calitate este limba a cărei calitate nu poate fi pusă sub semnul întrebării sau care nu ar trebui să fie pusă sub semnul întrebării.” [Eloy, 1995:63]. *Toleranță și intoleranță, liberalism și purism* – iată perechile terminologice care denumesc două atitudini ale vorbitorilor față de limba pe care o folosesc pentru a comunica între ei. În ambele situații punctul de referință îl consideră norma căreia trebuie să i se supună fiecare utilizator al acestui sistem de comunicare. „

În comunicarea orală însă emițătorul și receptorul beneficiază de o mai mare libertate în utilizarea mijloacelor pe care le pune la dispoziție limba. Astfel se explică ceea ce în literatura de specialitate a fost numit „caracterul empatetic și participativ” [Ionescu Ruxăndoiu, 1995:12] al comunicării orale, în opoziție cu obiectivismul comunicării scrise. Oralul își are propriile sale norme, determinate în primul rând de structura particulară a contextului situațional care îl definește. Această libertate (o libertate restrictivă, care îl obligă să utilizeze un anumit cod pentru a se asigura de transmitere a mesajului) îi permite vorbitorului să apeleze la o serie de strategii comunicaționale, care îl susțin în activitatea de comunicare.

Sintaxa limbii vorbite nu reprezintă doar unități, funcții și relații sintactice; ea presupune, în același timp, identificarea unor procedee (strategii) utilizate de vorbitor pentru transmiterea mesajului dorit. Or, clasicele elemente ale sintaxei (unitățile, funcțiile și relațiile sintactice) se subordonează acestor strategii. Nu întotdeauna

aplicarea acestora este intenționată, dar uneori ele devin adevărate automatisme care reprezintă pentru vorbitor un sprijin în transmiterea în bune condiții a mesajului.

Modul specific de producere a mesajului oral reprezintă cauza unor numeroase fenomene întâlnite la nivel sintactic – repetiții, suspendări, anticipări – care au ca efect o structură de tip discontinuu. Obiectul analizei noastre îl constituie fenomenul discontinuității la nivelul frazei. Corpusul lucrării este alcătuit din texte care reprezintă transcrierea, după anumite convenții specifice, a diverselor tipuri de interacțiune verbală (exemplifică variate contexte de enunțare).

Caracterul segmentat al unor enunțuri aparținând limbii vorbite este motivat de ceea ce numim caracteristica principală a oralității: produs al unor relații directe între participanții la actul comunicării. În literatura de specialitate acest caracter segmentar este numit **discontinuitate**, adică *absența continuității între două sau mai multe componente ale unei structuri, în planul formei și/ sau în planul conținutului* [Merlan, 2008:28].

Printre cauzele ce determină distrugerea caracterului unitar al comunicării orale se numără: topicalizarea; întreruperea de către un alt participant la actul comunicării; izolarea prin pauze a unui element al mesajului, considerat de vorbitor ca fiind deosebit de important pentru ca interlocutorul să recepteze corect mesajul.

În comunicare, vorbitorul utilizează unitățile lexicale cu anumite valori semantice, gramaticale și/sau stilistice. Aceste unități lexicale intră în diverse relații sintactice care pun în valoare informațiile transmise de lexemele respective. Se realizează în acest mod actualizarea informației. În comunicarea orală, sistemul relaționar nu mai este la fel de riguros ca în limba literară (limba standard), limba vorbită (în special limbajul popular și familiar) realizându-se în condiții particulare: coprezența mijloacelor de expresie mixte, verbale, nonverbale și paraverbale, caracterul imediat al comunicării orale, caracterul subiectiv al comunicării orale (emoționalitatea comunicării, tendința de a imita etc).

O consecință a caracterului spontan al comunicării orale este modificarea de către vorbitor a proiectului sintactico-semantic inițial. Ca urmare, în limitele unui enunț se regăsesc două unități comunicaționale, una dintre ele (prima în ordinea cronologică a enunțării, cu valoare de regent etc), rămânând suspendată, fără continuare în enunț. În cadrul acestei prime structuri, relațiile dintre unitățile componente nu mai au finalitate (nu se mai materializează în funcții sintactice). Impresia de ansamblu este cea de caracter fragmentar al enunțului. Elementele componente ale enunțului nu mai interrelaționează sintactic, de aici lipsa caracterului unitar al comunicării. Aceste construcții sunt numite „*structuri anacolutice*”, ele fiind obiectul unor cercetări minuțioase în lingvistica românească [Merlan, 2008].

Spontaneitatea are însă consecințe și la un nivel mai amplu, cel al frazei. Una dintre cele mai des întâlnite structuri din textele analizate este fraza cu propoziții subordonate anticipate. De exemplu:

S'i va interesează. Eu nu știu ș'i va interesează. (14/FV, 1)

O astfel de structură are un corespondent la nivel propozițional. Astfel, un enunț de tipul: *Răspunsul. Eu nu știu răspunsul*, în care identificăm un complement direct

suspendat prin anticipare (*răspunsul*) ne permite dezvoltarea sa într-o frază: *Ce să răspund. Nu știu ce să răspund.*

Aplicând același procedeu exemplului de mai sus, dar în sens invers, vom obține o propoziție în care completiva directă suspendată prin anticipare va fi contrasă într-un complement direct:

Obiectul interesului dumneavoastră. Eu nu cunosc obiectul interesului dumneavoastră.

O posibilă explicație a acestui tip de structură discontinuă la nivelul frazei este modificarea proiectului de discurs inițial. De această dată, modificată este nu topica, ci intonația fundamentală a comunicării. Propoziția suspendată ar fi trebuit să fie o interogativă, caz în care pronumele *ce* (variantele orale *ș'i*) ar fi avut valoare interogativă și nu relativă – marcă a unui raport de subordonare. Pentru a suplini absența intonației interogative, vorbitorul a apelat la mijloace semantice (*eu nu știu*) echivalente la nivel semantic de ansamblu cu semnul grafic (?).

O altă structură în care este suspendată o propoziție subordonată apare și în exemplul:

A. *Doamna Eleonora Ilicina Bizovi va povesti și va aduci la cunoștință ci va interesa pi dumniavoastră.*

B. *Ci n-interesează.* (13/FV, 31, 32)

De această dată suspendarea propoziției subordonate complete directe este rezultatul colaborării dintre cei doi vorbitori. În acest caz se impune a prezenta și cadrul în care a avut loc acest dialog: un grup de tineri vizitează un sat bucovinean; ei sunt întâmpinați de primarul localității (A) și însoțiți de unul dintre organizatorii excursiei (B). B are rolul unui mediator între auditor și A, cel care prezintă informația. Pentru a realiza o legătură între cel care transmite mesajul și receptorii săi, B preia informația esențială pentru auditoriu și o prelucrează. Astfel *Ce vă interesează* devine *Ce ne interesează*. Neexprimarea regentei determină însă suspendarea acestei subordonate.

Intercalarea în textul mesajului a unei comunicări ce are caracterul unui comentariu (aparținând, așadar, planului incident) poate provoca nu numai suspendarea unui termen cu funcție sintactică sau cu funcție de marcă a unui raport sintactic, ci chiar suspendarea unei propoziții.

Dacă istoria iese scrisă pi bază di documenti și nu falsificată + cum la noi s-ntâmplă + la noi, eu nu spun altceva, cum la noi s-ntâmplă când scriu istoria. Pi scurt + îi dispri Boian s-ar pute di spus foarte mult. (13/FV, 38-40)

În textul de mai sus identificăm o propoziție subordonată condițională (*Dacă istoria iese scrisă pi bază di documenti și nu falsificată*) a cărei propoziție regentă nu numai că nu este exprimată, dar este și dificil de identificat din contextul dat, în cazul în care am încerca să o subînțelegem. Cauza o reprezintă intersectarea planului comunicării cu planul comentariilor. Încercând să explice afirmația făcută în propoziția subordonată enunțată la început, vorbitorul se pierde într-o serie de explicații. El uită efectiv în ce

mod a început comunicarea. Nu trebuie să uităm că vorbitorul în cauză este un specialist a cărui competență lingvistică nu poate fi pusă la îndoială. Însă un astfel de enunț, în care identificăm atât o incidentă de rangul întâi, cât și o incidentă de rangul al doilea, este foarte dificil de realizat în condiții optime într-o situație de comunicare spontană.

Un caz interesant de dublare întâlnim în următorul enunț:

Acea diviziție care trebuia să fie trimisă-n Bucovina + nici nu ă aveau superiorii cu ce ă îmbrăca.
(12/FV, 88, 89)

Interesează în acest caz forma neaccentuată a pronumelui personal de persoana a III-a, feminin – *o*. După cum observăm, forma în cauză apare de două ori, deși existența ei este motivată numai în cea de-a doua poziție, când are funcția sintactică de complement direct ce determină verbul predicativ *îmbrăca*.

Apariția formei pronominale *o* în prima poziție este cauzată de topicalizarea complementului direct exprimat prin substantiv (determinat și de un adjectiv pronominal demonstrativ de depărtare) – *acea diviziție*. Astfel, în topica obiectivă, enunțul ar fi trebuit să fie următorul:

Superiorii nici nu aveau cu ce îmbrăca acea diviziție care trebuia să fie trimisă în Bucovina.

Evidențiind elementul cel mai important al comunicării din punctul său de vedere (tema comunicării), vorbitorul provoacă apariția unui element suplimentar, a cărui existență nu este motivată în contextul dat: *o* cu funcție de complement direct pe lângă verbul predicativ *aveam*. Vorbitorul știe că trebuie să dubleze complementul substantival prin unul pronominal însă *o* face mai devreme decât ar fi trebuit, dar și în poziția normală.

Contextele analizate demonstrează că în sintaxa variantei orale a limbii discontinuitatea afectează atât nivelul propozițional, cât și cel al frazei. Indiferent de nivelul la care se produce, acest fenomen reprezintă consecința caracterului empatetic și participativ al comunicării de tip oral, precum și a situării acesteia în zona de interferență a competenței discursive și a competenței pragmatice.

BIBLIOGRAFIE

- Eloy, Jean-Michel, 1995, *La Qualité de la langue?: le cas du français*, Paris: H. Champion.
 Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, 1995, *Conversația: structuri și strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, București, Editura All.
 Merlan, Aurelia, 1998, *Sintaxa și semantica-pragmatica limbii române vorbite. Discontinuitatea*, Iași, Editura Universității Al.I.Cuza.
 Vrânceanu Felicia, 2004, *Inovații și strategii comunicaționale în Gespräch Rumänisch in der Ukraine. Soziolinguistische Verhältnisse und linguistische Strukturen*. – Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.

Vulpe, Magdalena, 1980, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Corpus:

Vrânceanu Felicia, 2003, *Limba română vorbită în Ucraina*, Cernăuți, Ruta.